
VICENT BELTRAN I CALVO

**ELS PARLARS
MALLORQUINITZANTS
DE LA MARINA***

---

1. PLANTEJAMENT

El parlar de la Marina Alta difereix notablement del de les zones centrals del País Valencià i de les comarques alacantines, la qual cosa és fàcilment perceptible, fins i tot per qualsevol persona poc avesada en matèria lingüística. Es tracta d'unes terres tradicionalment aïllades per la situació geogràfica, encara que actualment la influència del turisme i dels immigrants –sobretot als pobles costaners– hi pot canviar radicalment els hàbits lingüístics en un futur no massa llunyà.

Des d'una perspectiva dialectal, el parlar de la Marina Alta s'inclou dins del valencià general no-alacantí. Les nombroses característiques diferencials fan d'aquesta varietat una mena de subdialecte, encara que alguns pobles no hi entren de ple. Ara bé, la cultura i la llengua d'una col·lectivitat solen ser resultat de la interacció amb els pobles veïns i sovint es fa difícil –i no és massa just ni exacte– encasellar o etiquetar un parlar. Així doncs, intentarem de tenir en compte el màxim de variables lingüístiques per tal d'assajar o d'esbrinar –amb el màxim d'exactitud possible– la filiació subdialectal d'aquesta zona, que oposaria, per tant, el parlar dels pobles estudiats amb el de la resta del valencià meridional no-alacantí, la qual cosa ja va assenyalar anteriorment Colomina (1985b).

(*) Aquest article està inclòs en el projecte PB98-0971 del Ministeri d'Educació i Cultura.

2. ANTECEDENTS AL NOSTRE ESTUDI

Diversos autors ja han donat a conèixer el peculiarisme d'aquesta comarca, com ara Alcover, Barnils, Veny, Colomina, Casanova, Monjo, Rosselló, Garcia i Beltran.

Per a tenir les notes més primerenques sobre la llengua de la nostra comarca, hem de retrocedir fins a la segona dècada del segle xx. Alcover,¹ en les seves excursions lingüístiques pel País Valencià, quan va passar per Tàrbena, Benissa, Pego i el Patró, hi va prendre notes i va deixar per escrit les primeres dades sobre aquesta parla, alhora que constatà la seva mallorquinitat. En la seva visita al Patró, el 5 de juliol de 1918, se sorprengué de l'abundància de llinatges mallorquins, com ara *Seguí, Mengual, Camps, Cortell, Alemany, Canet, Pons*, i del fet que els vells deien *estudi* al *dormitori*, *oncle* al *tio*, i *sa cambra* per designar els alts de la casa. A més a més, hi documenta la desaparició de l'article salat: «entre la gent jove han desaparegut els articles *es, sa*, que conserven encara els vells: la gent de cinquanta anys en amunt encara los usen, els de quaranta en avall los empren poc ferm; an aquells dos xics de la conjugació no els ho he sentit usar cap vegada (...) *Li pega an SO peu, an SO cap, vé an SO cavall. SA cama, SA caza, SA cara*». També hi fa constar que afigen *-r* als infinitius que no els en cal, i diuen *bàtrer, béurer, càurer* per *batre, beure, caure*; conserven les formes *-gam, -gau* (*caigam, caigau*) i ací la *-a* no la fan *-o*, sinó «*-a* francament castellana o lleugerament enfosquida, casi *ə* o *a*».

A Tàrbena va ser els dies 27 i 28 de juny de 1918 i hi recollí informació inèdita i valuosíssima. Per una banda, destacà els llinatges més comuns: *Cifre, Calafat, Estalrich, Ferrer, Ginart, Gisbert, Jordà, Lledó, Molines, Moragues, Marcó, Mascarró, Monjo, Mas, Mestre, Nadal, Planells, Ripoll, Rosselló, Salvà, Serra, Seguí, Sastre, Taverner, Tomàs, Vila, Vaquer*, que serien la «prova més forta de que la gent de Tàrbena ès nissaga mallorquina», segons paraules del lingüista; i, per una altra, la conservació de l'article personal *en*, que pronuncien [an], per als noms masculins que comencen en consonant: an *Pere*, an *Batiste*, an *Joan*; si comencen en vocal o si son noms femenins, s'hi usa *l', la*: l' *Enric*, la *Maria*, la *Carme*; i la utilització de l'article *es*, que pronuncien [as]: as *cap*, as *llibre*, as *carrers*, as *atres*, i *sa*, fent sonar la *a* ben clara: sa *cama*, sa *dona*, i el plural *ses*: ses *pilotes*, ses *lletres*. També documenta mots que considera ben mallorquins com *recapte* (cosa de menjar), *maleit, maleita* (curt de geni), *beneit, beneita* (poc seny, bàmbol). A més a més, destaca que diuen *am* en lloc de *amb*; que conserven el pronom mallorquí *elze*, que pronuncien [alza]: «*sa mare que tinga filles, / que sa'ls a sàpia guardar / i que es compra una gerreta, / i als a comença a salar*»; i que la 1a pers. sing. del present i la 1a i 3a del sing. del subjuntiu la fan sonar *-a*: io *canta*; volen que io *canta*, que ell *canta*.

Barnils (1912 i 1913) dona informació lingüística sobre diversos llocs de la nostra comarca. En el primer dels dos estudis se centra en Tàrbena i en la Vall de Gallinera i ací recull les formes «dubtoses» *la sacorbella* i *vaig a la safoia*, amb reduplicació d'article, que més avant reproduiran diversos filòlegs. El segon estudi se centra en

(1) En el seu "Dietari ...", publicat al *BDLIC*, X, 1921, pp. 172-182.

l'exposició del vocalisme, consonantisme i flexió verbal del parlar situat al sud de l'apitxat.

Per una altra banda, no podem oblidar les dades que ens aporten els diferents atlas lingüístics que toquen algun poble de la Marina Alta: l'ALC, de Griera, inclou Dénia; l'ALPI, Benialí, amb enquestes fetes per Sanchis Guarnier i Moll; l'ALDC, de Veny, recull informació de Pego i Xàbia; i l'ALMP, de M. Alvar, de Dénia.

Ja a la dècada dels setanta, Veny (1974 i 1976) fa diversos estudis sobre el valencià meridional. A la revista *Lluc* ens parla de «El llegat lingüístic mallorquí a Tàrbena (Alacant)», que ampliarà dos anys després. De fet, és en aquesta nova publicació de 1978 quan l'autor estudia de ple el parlar de Tàrbena –sistemes fonètics vocàlics i consonàntics; article salat; article personal– i hi dona notícies dels seus mallorquinismes, fent-los extensius, en part, al que ell anomena “la regió de Tàrbena”, és a dir, la Marina, sobretot l'Alta. Hi destaquen: *oruga, titineta, allot, jugar a conillons amagar, mans palpes, ascanyat, animpassà, serraís, remutxalla, cap caparull*; sovint la relació amb el mallorquí és de coincidència semàntica: *dissabte* ‘vespra’, *sembrar* ‘plantar’ i *capell* ‘didal de l'aglà’; o de paral·lelisme fonètic com per exemple en *jutger, bixest, ribrell, crosses, catsana, dissatte*, etc. A més a més, basant-se en l'ALDC, aporta informació sobre Pego i Xàbia i hi destaca, entre altres aspectes, la resistència particular que manifesta aquest darrer poble a la pèrdua de la *-d-* intervocàlica.

Però és, sens dubte, Colomina (1985b i 1986) qui n'aporta més informació, o com a mínim que abraça la major part de la comarca. En el seu article sobre «El parlar de la Marina Alta» aquest autor arriba a les conclusions següents:

1.– El tractament de les prepalatals a Benissa, Senija i Teulada, i a Gata, i les confusions vocàliques a tota la zona estudiada possiblement tenen l'origen en el contacte interdialectal entre els cristians valencians de la comarca i els repobladors mallorquins del segle XVII;

2.– la influència lingüística del mallorquí no es redueix únicament a Tàrbena, sinó que s'estén a tota la Marina Alta i a part de la Marina Baixa, la Safor i comarques veïnes;

3.– el parlar de la Marina Alta és molt conservador i prou impermeable a les pressions de la llengua dominant;

4.– amb tot això, es pot afirmar que ens trobem davant d'una subvarietat de la llengua catalana diferent del valencià d'Alcoi–Albaida–Xàtiva i sobretot de l'alacantí.

En «Mallorquinismes a Tàrbena i a la Marina Alta» Colomina presenta un recull importantíssim de característiques fonètiques, morfosintàctiques i lèxiques, sovint conservades en toponímia, que ha deixat la repoblació mallorquina a les terres peninsulars. Destaquem en aquest darrer apartat els mots o expressions següents referents a distints camps semàntics:

- a) animals: *titina, xoliguer, ammèl·lera, escarpó, pàssera, potó, petxelida* (i *petxelina*);
- b) plantes i fruits: *metló, jonc, cabrombo/combrombo*;
- c) característiques físiques: *maleit, bòtil, despitrellat, escarlèbit*;
- d) el camp: *ampit, capcingle, degotís, eixarcolar, gotinejar*;

e) lèxic divers: *serradís, crosses, anit passada, dissabte* ‘vespra’, *dilluns* ‘endemà’, *poltrú, esguitx, trespol, tudar*;

f) expressions i locucions: *jugar a conillons, fer un ba, de bonaveres, net com un vivori, a balzèm, estar alt de barret, estar fet un bòtil*, etc.

L’any 1990, Fornés (1990: 409-414), prenent com a marc d’anàlisi l’espai occitano-romànic, fa unes incursions lingüístiques per alguns pobles de la nostra comarca i posa en relació diverses pronúncies locals, com ara la -a final de Pego, Alcanalí i Xaló, i alguns mots –*aüçar, clamar, tatxa* i *fardejat*– amb l’occità, i insisteix i emfasitza en la continuïtat lingüística existent a les dues bandes del Pirineu.

Quatre anys després, Casanova (1994), centrant-se en Pego i Sanet, però tenint present la resta de la comarca, arriba a les conclusions següents:

1.– Molts mots i trets lingüístics, considerats com a pertanyents al català oriental, reapareixen ací;

2.– tant a Pego com a Sanet existeix un lèxic molt ric i poc aprofitat;

3.– s’hi observa la presència de diversos mallorquinismes, com ara els mots *esbrellar* i *butza*; les locucions *estar de pit en ample* i diverses variants formals;

4.– aquesta comarca pot oferir grans sorpreses als filòlegs i necessita que es posen en marxa estudis més exhaustius i concrets.

Paral·lelament, cal destacar dues monografies dialectals que se centren en el parlar de Pedreguer (Garcia i Beltran 1994) i el parlar de Benissa (Beltran 1996) respectivament, a més de dos articles de Monjo (1991 i 1993), un sobre els cognoms tarbeners d’origen mallorquí i l’altre sobre la distribució dels articles salat i literari en aquell poble, i un recull i anàlisi de castellanismes de Benissa de Rosselló (1993), tots dos força interessants i exhaustius. Igualment, tenim a l’abast un estudi d’Ortega (1998), on es classifiquen els parlars dialectals locals de la Marina aplicant-hi tècniques de socioestadística avançada: una classificació arborescent dels parlars de tota la comarca —amb la tècnica del *cluster analysis*— deixa entreveure la possibilitat d’obrir camps nous d’interpretació en l’anàlisi de dades dialectals. I, per últim, no s’han d’oblidar un conjunt d’obres que, si bé no són estudis filològics estrictes, ens aporten molta informació dialectal. Es tracta de les publicacions de Cabrera (1991, 1997), que fan referència al conreu de la vinya i al món mariner respectivament, i les de Barber i Guardiola (1995 i 1999), que giren al voltant de l’artesania de la llata i del món de les pesqueres de cingle.

3. CONTEXTUALITZACIÓ HISTÒRICA

El fet històric que ha condicionat la varietat lingüística dels nostres pobles ha estat, sens dubte, l’expulsió dels moriscos l’any 1609 i la consegüent repoblació mallorquina, duta a terme pel duc de Gandia i virrei de Mallorca. Cal destacar que, mentre que a les valls de l’interior –Castells de Serrella, Alaguar, Ebo, Gallinera, l’Orxa (el Comtat)–

i a la zona compresa entre Tàrbena i Jesús Pobre, és a dir, aquests dos pobles i Xaló, Llíber, la Llosa, Pedreguer i Gata, amb la Rectoria,² està documentat el component humà procedent de les Illes, i, a més a més, s'evidencia en la mateixa varietat lingüística, a la majoria de llocs hi manca documentació o estudis d'història local centrats en aquest aspecte. Així i tot, malgrat la mancança de dades als registres parroquials, com testifica Costa i Mas (1977b: 79), el geògraf que ha estudiat amb més rigor científic aquest tema, la presència de llinatges mallorquins en aquests llocs de la comarca és importantíssima: a Pedreguer, per exemple, hi ha *Costa* d'Eivissa i *Fillol* de Lluçmajor; als pobles veïns, i també allà, tenim *Ballester*, *Femenia*, *Puigcerver* i *Riera*. A la vall de Xaló, que inclou els municipis de Xaló i Llíber, «els llibres d'esporis (1620) registren 131 persones nades a les illes, algunes d'Eivissa, Pollença, Manacor..., però més de Sta. Margalida (63) –llinatges Serra, Font, Monjo, Albanell, Mestre, Femenia– i de Lluçmajor (41, moltes a Llíber) –cognoms Vidal, Mas, Montserrat, Noguera, etc.» (Costa 1977b: 87-91).

Basant-se en les dades de Costa, però ampliant-les, l'historiador mallorquí Mas publica un article de divulgació (1997) al voltant de la primera gran emigració de mallorquins, tot coincidint amb l'agermanament del seu poble –Santa Margalida– amb Tàrbena. Amb tot, sabem que a la Vall de Gallinera els seus primers habitants eren andritxols; els de la Vall de l'Alaguar eren artanencs –de 69 comptabilitzats, 31 eren d'Artà, 10 de Manacor, 7 de Lluçmajor i 3 de Petra–; a Beniaia eren d'Andratx i de Santa Margalida; a Benidoleig, de Manacor, Andratx i Porreres; els d'Ondara, d'Eivissa, Felanitx, Manacor, Marratxí i Muro; a Castells de Serrella, de Lluçmajor i de Santa Margalida i a la vall de Guadalest encara trobem la meitat de cognoms mallorquins (*Balaguer*, *Bou*, *Lledó*, *Móra*, *Pasqual*, *Ribes*, *Sales*, *Santacreu*). De fet, els cadastres del 1603 i 1613 de l'Arxiu Municipal de Santa Margalida, que he tingut la sort d'escorcollar gràcies a l'amabilitat del mateix Antoni Mas, mostren una pila de cognoms –molts dels quals van desaparèixer poc després– que al cap d'uns anys ja es documenten als pobles de la Marina més afectats per la repoblació: es tracta de *Albanell*, *Amangual*, *Balaguer*, *Estelrich/Stelrich*, *Famania/Famane*, *Farrer*, *Calafat*, *Capó*, *Cifre*, *Mas*, *Molinas*, *Monjo*, *Mulat*, *Paralló/Parayó*, *Pons*, *Ribas/Ribes*, *Roig*, *Rosayó*, *Sarver*, *Serra*, *Vidal*, etc.

Malgrat tot, és a Tàrbena on el component illenc va ser major, tal i com assenyala Monjo (1991): el primer establiment s'hi efectuà l'any 1612 amb 36 pobladors; el segon el 27 d'agost de 1616, amb la vinguda de 23 repobladors nous, amb la consegüent distribució de terres. La mobilitat de la població i els matrimonis mixtos hi aporten més gent de les illes establerts als pobles veïns. Els repobladors de Tàrbena procedien principalment de Manacor, Santa Margalida i Pollença. Per orde d'abundància destaquen els cognoms mallorquinotarbeners següents: *Molines*, *Ripoll*, *Soliveres*, *Monjo*, *Pont*, *Cifre*, *Marcó*, *Calafat*, *Mascaró*, *Vila*, etc.

Giner Bolufer (1950) fa també un estudi històric de les valls de Pego i afirma que a la Vall d'Ebo «cuando fueron expulsados los moriscos existían en el valle ocho

(2) La Rectoria està formada per aquests tres pobles i Sagra, Benimeli i el Ràfol.

poblados o alquerías que quedaron totalmente deshabitadas y que fueron repobladas con familias mallorquinas (...) La onomástica más general es: Frau, Llodrá, Mas, Masanet, Mengual, Moll y Montaner, predominando Mengual y Moll» (pàg. 56). I que a la vall d'Alaguar «al ser expulsados los moriscos comprendía el valle los tres actuales pueblos y el castillo de las Adzaharas, con 180 casas, que fueron totalmente rehabilitados con mallorquines» (pàg. 63).

Benimeli «al ser expulsados los moriscos en 1609 quedó deshabitado y repoblado por familias mallorquinas, siendo la onomástica más general: Catalá, Doménech, Ginestar, Lull y Mut, predominando Lull y Doménech» (pàg. 72). El Ràfol, «al ser expulsados los moriscos contaba con 26 casas, que fueron rehabilitadas por mallorquines. La onomástica más general es: Catalá, Ferrer, Ginestar, Lull, Puchol y Vidal, predominando Lull y Vidal» (p. 73). Sagra «cuando fueron expulsados los moriscos en 1609 contaba con 40 casas, y fué repoblada por catalanes y mallorquines». Sanet, «cuando fueron expulsados los moriscos después de la rebelión de 1609, se repobló de mallorquines, siendo la onomástica más general: Lull, Moll y Mut, predominando Moll y Mut» (pàg. 74). I Tormos «al ser expulsados los moriscos contaba con 25 casas, que se rehabilitaron de mallorquines, siendo la onomástica más general: Ballester, Ginestar, Perelló, Peretó y Torrén, predominando Ballester y Peretó» (p. 74).

Per una altra banda, se sap que Pego, Xàbia i Dénia, per exemple, eren poblacions cristianes al segle XVII i, per tant, no hi va haver repoblació. A Orba la repoblació la dugueren a terme catalans, segons Giner Bolufer (1950: 72). Però Dénia, malgrat no tenir moriscos en el moment de l'expulsió, va veure incrementada la seva població al segle passat amb gent dels pobles veïns,³ la qual cosa fa que la repercussió dels mallorquins en el seu parlar es done de rebot.

El cas de molts altres pobles –Calp, Benissa, Senija, Teulada, Poble Nou–, alguns dels quals tenien població cristiana i morisca alhora, és encara un misteri. Si observem els cognoms més comuns a aquests pobles, *Cabrera* i *Ivars* a Benissa, *Llobell*, *Oller*, *Buigues* i *Vallès* a Teulada, *Llobell*, *Colomer*, *Buigues*, *Català*, *Monfort*, *Bolufer* i *Marqués* a Poble Nou, notarem que són ben poc o gens freqüents a les Illes actualment, encara que caldria veure-hi documentació antiga. Ara bé, alguns altres, com ara *Capó*, *Rosselló*, *Ferrer*, *Ribes*, *Vidal*, *Signes* i *Santacreu*, encara que hui dia no hi són predominants, poden ser perfectament mallorquins. Des del punt de vista lingüístic, aquests pobles tenen moltes característiques –evidentment, no tantes com la zona esmentada més amunt–, a més del lèxic, que palesen la influència dels illencs. A tot açò, s'ha de sumar la immigració de gent dels pobles veïns als darrers segles. Podríem parlar-ne, per tant, d'una zona “mallorquina de rebot”, que s'estendria als pobles interiors poc afectats per la repoblació –Murla, Alcanalí, Orba– i, en part, a la zona costanera.

(3) Joan Ivars (1995) *Els noms de lloc i de persona de Dénia*, pàgs. 293-294.

4. ESTUDI ESPECÍFIC

En funció dels resultats obtinguts als quaranta-dos pobles estudiats de la nostra comarca, podem extraure les conclusions següents, a mode de resum:

4. 1. Fonètica

4.1.1. Vocalisme

4.1.1.1. Posició tònica

Pronúncia creixent del diftong /uj/	c[wí]na, b[wí]t, c[wí]t	valencià general
Presència de <i>ee</i> i <i>oo</i> semiobertes	fɾ[ɛ]d, prim[ɛ]r, t[ɔ]t	record de la /ə/ i extensió analògica (mallorquí)
/a/ > [ɛ]	tr[ɛ]ure, m[ɛ]ula	mallorquí (cat. oriental)
ü > [o] en l'áNCU	f[ɔ]nc	mallorquí (cat. oriental)
/a/ àtona > [ɛ] i extensió a la posició tònica	n[ɛ]de, n[ɛ]des, n[ɛ]da, ...	mallorquí (cat. oriental)
Vacil·lacions entre [o] i [u]	t[o]/[u]pa; p[o]/[u]a; br[o]/[u]lla	valencià

4.1.1.2. Posició àtona

Presència de la vocal neutra	m[ə]rí, p[ə]tir, v[ə]í	mallorquí (cat. oriental)
/a/ > [ɛ]	d[ɛ]vant, d[ɛ]cí, car[ɛ]gol, ll[ɛ]vor	record de la [ə] del mallorquí
/e/ > [a]	[a]l gos, [a]s diu, f[a]mella	record de la [ə] del mallorquí
Afèresi de -a	meila, gulla, ribar, gonia, nar, bercoc, barzínia, ficòs, boços	mallorquí
Vacil·lacions entre [o] i [u]	b[u]/[o]llir; c[o]/[u]sí; c[o]/[u]nill	català occidental
Vacil·lacions de la -a	taul[ɔ]; taul[ɛ]; taul[ə]; taul[a]	valencià meridional
Vacil·lacions {e} / {i}	màn[i]/[e]ga; jäss[e]/[i]na; ang[e]/[i]laga; qu[e]/[i]xal	català occidental
D'altres reccials mallorquines	secorrar/sacorrar, ronyó	mallorquí

4.1.2. Consonantisme

Pèrdua de /w/ i /j/ intervocàlica	<i>boet, poet, anoer, foeta</i>	comarcal
Manteniment del grup /ll/ geminat	<i>me[ll]a, espa[ll]ar-se, ve[ll]ar</i>	valencià i baleàric
Es manté viva la distinció entre /b/ i /v/: el jovent escampa el ieisme	<i>[v]er, [v]i, (a)ca[b]ar ≠ ca[v]ar; [á]er > [j]er</i>	valencià i baleàric
Oclusiva conservada en -nt, -lt (llevat de sis pobles)	<i>pon[t], Alacan[t], ad[t]</i>	valencià i baleàric, llevat d'Eivissa
Conservació de l'oclusiva sorda en diminutius (part de la comarca)	<i>fò[k]er, ca[p]er, jo[k]er, llo[k]er, nu[k]er/ nyu[k]er</i>	comarcal: reforç mallorquí
Absència de iod davant /j/	<i>pe[ʃ], ba[ʃ]ar, [ʃ]inenera</i>	mallorquí, la Safor, l'Alacantí, Vinalopó
Conservació de [ʒ] (Benissa i voltants)	<i>di[ʒ]ous, feste[ʒ]ar, la [ʒ]ent</i>	comarcal
Manteniment de [d:ʒ] (Benissa i voltants)	<i>me[d:ʒ]e, forma[d:ʒ]e, bo[d:ʒ]a</i>	arcaisme
Geminació intervocàlica (Llíber i Xaló)	<i>ro[d:ʒ]a, lle[d:ʒ]ir, mi[d:ʒ]a, passe[d:ʒ]ar, bae[d:ʒ]o, re[d:ʒ]ola, (cui[m]a)</i>	mallorquí
/ʃ/ > [tʃ] a Gata i a Murla	<i>pe[tʃ], ba[tʃ]ar, [tʃ][tʃ]anta</i>	comarcal
Palatalització de /s/ inicial	<i>[ʃ]oliguer, [ʃ]armeni, ([aiʃ]-)</i>	mallorquí
[ks] > [ts]: [ps] > [ts]; [pt] > [tt]	<i>e[dz]amen, ca[ts]ingle, ca[ts]ot, da[ts]a, dissa[tt]e</i>	mallorquí
Fenòmens de fonosintaxi (Gata)	<i>mé[áá]arg; tre[tʃ]:ics; do[d:ʒ]óvens</i>	mallorquí
Fenòmens locals 1. Pèrdua de -r (Pedreguer, Xàbia) 2. Conservació de -d- (Xàbia)	<i>tornar > tornà foradet, llauradò, abadejo</i>	pancatalà, llevat del valencià general
D'altres reialles mallorquines	<i>refiot, xipell</i>	mallorquí

Pel que fa a la fonètica, podem concloure que el parlar de la Marina Alta conserva tots els fonemes del valencià general i presenta una relativa empremta del mallorquí. Aquesta es manifesta, en el vocalisme, en una certa inestabilitat en posició àtona⁴ –sobretot pretònica– i, pel que fa les *aa*, en posició final, que propicia la impressió acústica de trobar-nos a mitjan camí entre les dues grans varietats del català, sobretot a pobles com Gata i Pedreguer. En consonantisme destaca el tractament especial de les sibilants: presència d'un al·lòfon fricatiu del fonema /dʒ/ i la geminació del seu element oclusiu en alguns contextos i pobles; el pas de /ʃ/ a [tʃ] i l'avanç en el punt d'articulació de la fricativa palatal sorda que esdevé una mica alveolar –mantenint la distància amb la /s/. Tot això, i la conservació fluctuant i poc sistemàtica de diversos hàbits articuladoris mallorquins, atribueixen al parlar estudiat una fesomia molt particular.

(4) Inestabilitat major que la de la resta del català occidental, que, malgrat caracteritzar-se per la netedat vocàlica, presenta estadis evolutius propers als del català oriental en una etapa incipient.

4.2. Morfologia

Article personal (17 pobles)	<i>al Vicent, la Marina, l'Andreu</i>	reforç mallorquí
Extensió de la velar en els verbs (llevat de 7 pobles)	<i>di[ɣ]em, cre[ɣ]em, esti[ɣ]ent</i>	valencià central
Vacil·lació en alguns presents de subjuntiu	<i>senta/ séntiga/ senga/ senca; corga/ córrega/ façal/ faja/ faiga/ faigga; estara/ estiguera/ estaguera</i>	general
Vacil·lació en els imperfets d'indicatiu	<i>crea, crevia, creuta, creïa; corria, correvia; quea, cavia, caïa, caïa</i>	valencià
Participi del verb <i>despertar</i>	<i>despert</i>	mallorquí
Conservació del pron. <i>et</i>	<i>com [ad] diuen?; [at] tinc ací</i>	arcaisme
Vocal epentètica entre pronom <i>els</i> i consonant	<i>els a [alza] diré que vinguen</i>	mallorquí
Combinació pronominal en plural pròpia (valls interiors)	<i>lo'n donaré; dóna-lo-la, fes-lo-les</i>	comarcal, Vinalopó
Extensió del <i>se</i> reflexiu	<i>mos queixem/ es [as] queixeu</i>	valencià
Adverbis de lloc	<i>ací (general)/ aquí (Dènia, Teulada, Xàbia)</i>	<i>ací</i> (val. general) <i>aquí</i> (val. nord i sud)
Vitalitat de la prep. <i>a</i> , davant de topònims	<i>Visc a Dènia; estem a casa</i>	comarcal; pancatalà, llevat de val. general
Conservació de <i>per a</i> , que es confon sovint amb <i>per</i> (o <i>pe</i>)	<i>açò és per/ pe/ per a tu</i>	<i>per</i> : mallorquí
D'altres recialles mallorquines	<i>anitpassà, daixonà [de'fona], l'any qui ve, devora, d'estiu, d'hivern</i>	mallorquí

En morfologia, la influència mallorquina és una mica menor que en fonètica, llevat de Tàrbena. Les vacil·lacions més importants es donen en morfologia verbal, com ocorre en tot el català. La conservació de la prep. *per a* i *a* davant de locatiu, a més de l'article personal allà on es conserva, «oposen» una mica el parlar comarcal al de la resta del valencià.

4.3. Lèxic

4.3.1. Els *pièds-noirs*, emigrants valencians a Algèria a finals del segle passat i primera meitat d'aquest, ens han deixat algunes recialles lèxiques del francès.⁵ Generalment fan referència a l'alimentació, la indumentària i les tasques relacionades amb el camp.⁶ La presència d'anglicismes es limita només a diversos materials de construcció:

(5) Remetem, per a veure-hi les coincidències, als estudis de CORBERA (1982), «Gal·licismes a la Vall de Sòlier», dins *Randa*, 12, 83-88, i al de MONTOYA i CORBERA (1998), «L'efecte retorn dels antics emigrants mallorquins a França sobre el parlar de l'Arracó», *Randa*, 41, 145-162.

(6) Als pobles septentrionals de la Marina Baixa, a més de *bieta*, *carrota* i *sicató*, se sent *celerí* [sale'ri] 'api' a Tàrbena i *culotes* 'bragues', *cacaó* i *tricó* 'jersei' a Bolulla; a Callosa *tricó*, *Moixú* (<*monsieur*>).

<i>betrava</i> 'remolatxa'	< fr. <i>bete-rave</i>
<i>bieta</i> 'baleta'	< fr. <i>bille</i>
<i>carrota</i> 'carlota'	< fr. <i>carrote</i>
<i>sicató</i> 'podadora'	< fr. <i>sécateur</i>

<i>bric</i> 'rajola, maó'	< ang. <i>brick</i>
<i>congrí</i> 'formigó'	< ang. <i>concrete</i>
<i>pórlan</i> 'ciment'	< ang. <i>Portland</i>

4.3.2. La Marina, com ja assenyalava Colomina (1985b), es caracteritza per la seva impermeabilitat a la pressió del castellà, respecte a la resta de comarques valencianes: al costat d'arcaïsmes com *aidar*, *alegar*, *nafra*, *oldre* i *rànciu*, destaca la vitalitat de mots com *banya*, *ordi*, *fer el ple de migdia*; s'hi desconeixen els castellanismes propis de l'alacantí –*assul*, *allumbrar*, *escalera*, *laço*, *mueble*, *sacar*, etc.–, encara que comencen a amenaçar alguns barbarismes del valencià central, que competeixen amb els corresponents mots catalans: *tiesso* / *ert*, *tes*; *tobillo* / *turmell*; *palmito* / *ventall*, etc. No obstant això, a la Marina es diu *barat*, *Alacant*, *engonal* i *dentilla* enfront de *barato*, *Alicant*, *ingle* i *lenteja*, que s'estenen pels voltants de València.

4.3.3. La creativitat lèxica del parlar estudiat ens ofereix sovint alternatives a l'acceptació de molts barbarismes o mots «artificials» o una mica forçats: *panet* 'entrepà', *grava* 'escopinya de gallet' (en conserva), *pasta*⁷ 'pastís', *inquietar-se* 'enutjar-se', *bia* / *pomet* 'baleta', *pol* 'quitrà'.

4.3.4. La diversitat lèxica entre un poble i l'altre és sorprenent, com en qualsevol altra comarca. Hi ha paraules que en poca distància presenten una quantitat de denominacions considerable. Totes elles suposen un enriquiment important al cabal lèxic català. Vegem-ne uns quants exemples:⁸

a) (dit menuell) *corrit*, *currrec*, *currengo*, *curreu*, *currinxo*, *currinyeu*, *currit*, *curro*, *curruc*, *curruco*, *gorrí*, *gorrit*, *gurrí*, *menut*, *rego*, *runyec*.

b) (copró) *ballaoret de l'anca*, *carpó*, *crepó*, *escarpó*, *corpet*, *osset de la rissa*, *pontet del cul*, *saleret*.

c) (renyar) *funyar*, *marmolar*, *renyar*.

d) (rosetes, crispetes) *bombes*, *clotxes*, *gallets*, *monges/mongetes*, *roses/rosetes*, *xofes*.

e) (vitet, bitxo) *ditet*, *coent*, *viró*, *vitet*, *xitxó*.

f) (sota d'oros) *mariquita*, *marueca/mariueca*, *mixineta*, *mona*, *pericana*, *peringossa*, *perixindingueta*, *perlinca*, *petxilindanga*, *pitxitxonga*, *pixarrandina*, *pixarronga*, *pixilindanga*, *porrona*, *raboseta*, *ramona*, *sarnosa*, *sota d'oros*, *tramussera*, *tremussela*, *ximpirillina*.

g) (morella roquera) *herba roquera*, *maria roquera*, *morella (roquera)*, *molla roquera*, *mollera roquera*, *rapamorella*, *rentabotelles*, *rentapitxers*.

h) (cepell, bruc) *cepell*, *cepetell*, *cipell*, *estapell*, *petorrell*, *petorrí*, *petorro*, *xipell*.

(7) De fet, *pasta* és viu en tot el valencià, però generalment té connotacions casolanes, cosa que no passa a la Marina, on una *pasta* pot ser de *merengue*. Realment, és l'equivalent exacte del castellà *pastel*.

(8) En aquest llistat apareixen totes les variants fonètiques recollides d'un mateix mot.

(9) 'Reptar', 'rajola', 'ramutxa', 'anella de la cingla', 'mundar els ceps', 'despertador', 'vinclar el cos', 'capriciós', 'insensible', 'empentar', 'estampat', 'punxó de les abelles', 'timó', 'lliri blau', 'terra que queda unida a les arrels d'una planta quan aquesta s'arranca', 'titot', 'trampa', 'ventall del foc', 'esquinç a la pell', 'ditades', 'rabassa d'olivera', 'galteres', 'migdiada', 'quitrà', 'plugim', 'papaorelles', 'cueteta', 'cavar fondo', 'musaranya', 'rutló'.

(10) D'altres mots tenen molta més extensió, però a la nostra comarca se senten de forma aïllada a un poble o dos: *bogamarí* 'eriçó de mar', *pebràs* 'esclata-sang', *esbaldar* 'engrunar', *funyar* 'renyar', *reng* 'frau', *forroll*, *tassar*, etc.

(11) Hi ha, no obstant, mots com ara *llimó* o *teulat* que no coincideixen amb la Marina, on es diu *llima* i *teuladí*.

(12) De fet, *bogamarí* és propi de Xàbia i Gata –a Alacant *boga marina*–; a la resta de la costa predomina *eriçó* o lexemes diversos com ara *olleta*, *paparinell*, etc. *Dacsa*, per exemple, abraça de ple les comarques de la Marina, del Comtat i de la Safor; a la resta del valencià se sent més aïna *panís*. *Pebrera* s'estén des del sud de la Safor –on predomina *pebre*– al Baix Vinalopó; la comarca d'Alcoi diu *bajoca* i de la Vall d'Albaida i la Ribera cap al nord es coneix per *pimentó* (o variants). *Pebràs* és la denominació habitual de molts punts de la Vall d'Albaida i comarques veïnes, però no ho és gens a la zona costanera pròxima a Eivissa, llevat de Xàbia. Per últim, *vellarenc* coincideix amb les variants que presenta el mot *albergínia* a la comarca, destaca el fet que a Xàbia, com a Eivissa, la vocal tònica és una [e]: *albarzènia*, *albarzeina* (Xàbia) / *aubergeni* (Eivissa).

i) (ortiga) *forniga*, *gordiana*, *herba piquera*, *matos*, *ortiga*, *pacos*, *patos*, *picamato*, *picapacos*, *picapardo*, *picapato*.

j) (parrupar) *borumbejar*, *bujar*, *busejar*, *cucurrejar*, *corruquejar*, *gorrumbejar*, *gruguejar*, *rumbar*, *rumbejar*.

k) (espiadimonis) *bumberot*, *cavalla*, *cavallet*, *diablot*, *dianxo*, *fideua*, *gambosí*, *gavatxo*, *grandaio*, *gulla*, *judio*, *julibeu*, *mare de cavall*, *micalet*, *paraguai*, *pardal d'auia*, *pardalet d'estiu*, *parit*, *parot*, *reiet*, *teixidor*, *treu-ulls*, *volantí de fontana*.

l) (luer) *colí*, *colinc*, *figureta*, *llauret*, *llauraoret*, *lliuret*, *lliueret*, *llogueret*, *lluïdet*, *tèrit*, *tiero*.

4.3.5. A partir del lèxic recollit hem assajat un petit repertori de «falsos amics» o mots que en altres parlars tenen sentits sensiblement diversos:

<i>batedor</i>	'pedrís, portalet'
<i>bomba</i>	'globus' o 'roseta'
<i>bollo</i>	'empanada'
<i>cascar</i>	'fer nosa, punxar'
<i>clamar</i>	'denunciar'
<i>grava</i>	'copinya de gallet en conserva'
<i>mongeta</i>	'roseta, crispeta'
<i>parpalla</i>	'pestanya'

<i>pasta</i>	'pastís'
<i>pastís</i>	'empanada'
<i>pati</i>	'solar'
<i>picoretes</i>	'pessigolles'
<i>polsim</i>	'pluja fina'
<i>porcellana</i>	'porquet de sant Antoni'
<i>saleret</i>	'copró'
<i>xulla</i>	'costella humana'

4.3.6. Amb tot, podem agrupar tota una sèrie de lèxic «comarcal» o de poca extensió fora de les nostres terres: *allobir*, *bric*, *brosta*, *capcingle*, *desmondar*, *despertino*, *embrincar-se*, *encaradís*, *engarsit* / *engarsat*, *espitjar*, *fardejat*, *fibló*, *frígola/friula*, *ganjol*, *gasó*, *indià*, *maganxa*, *marguà*, *merxo*, *palmó*, *panna*, *paps*, *ple de migdia*, *pol*, *polsim*, *tallanàs*, *tetina*, *tonyar*, *traponet*, *trull*, etc.⁹

4.3.7. També destaquen tot un conjunt de localismes com ara *acarrerar* 'acaçar' (Xàbia), *enriquet* 'grill' (Alcalà), *joquet* 'joguet' (Llíber, Xaló), *julibeu* (Jesús Pobre, Pedreguer) 'espiadimonis', *mare de déu pintada* 'puput' (Alaguar) / *mare de déu de teulades* 'puput' (Gallinera), *pionono* 'braç de gitano' (Orba), *pomet* 'baleta' (Xaló), *romana* 'serrell' (Castells), *sonoro* 'llevat, rent' (Pego), *tossilao* 'espineta, sangatxo' (Benissa), *pitiu* 'titot, gall dindi' (Teulada), *tora* 'halo' (Pego).¹⁰

4.3.8. Les coincidències amb l'eivissenc –sobretot de Xàbia– fan pensar en un contacte marítim directe durant molt de temps. De segur que moltes concomitàncies de l'eivissenc i el valencià que assenyala Veny (1999) són realment paral·lelismes d'aquell parlar amb el de la nostra comarca:¹¹ *bogamarí*, *dacsa*, *pebrera*, *pebràs*, *vellarenc*.¹²

5. MALLORQUINISMES

L'expulsió dels moriscos l'any 1609 i la consegüent repoblació mallorquina, sens dubte, condicionà la parla de la Marina Alta i pobles propers de les comarques veïnes –sobretot Tàrbena. Vegem, per camps semàntics i de manera resumida, les empremtes lèxiques més destacades de la influència dels illencs als pobles estudiats:

5.1. El cos humà. Accions i sensacions. Ludonímia

clotell, conillons (jugar a), *déndol, encaradís* 'capriciós', *engorgat* 'afònic', *malaveig, escarrufar/escarrifar* 'esgarriar', *estorinar-se* 'estufar-se', *merxo o nyarco* 'esquinç a la pell', *pellastre* 'repeló' *reveixí* 'remolí als cabells', *rentar* 'llavar en general'.

5.2. La casa i l'alimentació

berruga 'baldelló', *desbutzar* 'destripar', *grill* 'galló d'un cítric', *pató* 'peül·la de porc'.

5.3. El camp, l'espai i el temps. Etnografia i antropologia

acurçar/escurçar, agre/agrer 'lloc productiu', *ampit* 'pujada d'una muntanya', *anit passada, bordall* 'rebroll', *celló* 'frau', *començ* (de la llata), *degotís* 'estalactita', *dilluns* 'l'endemà', *dissabte* 'vespra', *escainar* 'escatainar', *llisar / lliser* 'llis de penyes', *redol* 'rogle', *trespol* 'sòl de terra', *tudar* 'llançar a perdre', *ullol* 'brot del margalló per a fer llata'.

5.4. Ocells i insectes

(am)mèrlera, *butjaqueta, capotet, caragol bover, cega, pàtxera, primavera* 'totes-tiu', *sordeta* 'títella', *titina* 'cuereta', *ximerlí; gulla* 'libèl·lula' (Eivissa), *grémena*.

5.5. Plantes

fenollassa, jonc, rapa 'cresola'.

5.6. Mallorquinismes dubtosos. Possible reforç mallorquí

ametló, arrel, caspinell, frígola/friula, oronella, escanyat, capcingle, renyar, corc, tallanàs, dela grapes, maleit, gotinejar, espitjar, xorc, fibló.

5.7. Resultats globals

Donada la importància d'aquest fet històric, passem a mostrar la quantificació dels resultats obtinguts per pobles, segons uns criteris de baremació preestablerts. Malgrat ser una mica convencionals i subjectius, intenten acostar-se al màxim a la realitat, de manera que puguem classificar els nostres parlars d'acord amb el grau de mallorquinitat conservat.

S'han puntuat de 0 a 5 els possibles mallorquinismes, en funció de la importància atribuïda i de la freqüència d'aparició en el discurs:

Fonètica

	freqüència alta d'aparició en el discurs	freqüència baixa d'aparició en el discurs	mallorquinisme dubtós
Vocalisme tònic	3 punts	2 punts	0'5 punt
Vocalisme àton	3 punts	1 punt	0'5 punt
Consonantisme	2 punts	1 punt	0'5 punt

Morfologia

freqüència alta d'aparició en el discurs	freqüència intermèdia	freqüència baixa d'aparició en el discurs
5 punts	3 punt	2 punts

Lèxic

Vocabulari bàsic	Vocabulari restringit	Reforç mallorquí (mallorquinisme dubtós)
2 punts	1 punt	0'5 punt

Seguidament exposem els resultats:

Presència de mallorquinismes fonètics (escala de puntuació de 0 a 25)

1. Presència molt alta (20–25): Tàrbena, Xaló i Llíber;
2. Presència alta (15–19'9): Castells de Serrella, la Vall d'Alaguar, la Vall d'Ebo, la Vall de Gallinera (llevat del Patró), Pedreguer, Gata i Jesús Pobre;
3. Presència mitjana (10–14'9): El Patró, la Vall d'Alcalà, Beniaia, l'Atzúvia, Dénia, Benigembla, Alcanalí, la Llosa, Senija, Poble Nou, la Xara, els Poblets, el Verger, Beniarbeig, Benidoleig, Benimeli, Sanet, el Ràfol, Sagra, Tormos i l'Orxa;

4. Presència baixa (5–9'9): la resta de la comarca –llevat de Pego– amb Bolulla, Famorca, Fageca, Tollos i Benimassot.

Presència de mallorquinismes morfològics (escala de puntuació de 0 a 15):

1. Presència molt alta (+ 15): Tàrbena (26 punts);
2. Presència mitjana (10–14'9): la Vall de Gallinera, Benimaurell, Fleix, Xaló, Llíber i Pedreguer;

3. Presència baixa (5–9'9): gairebé tota la comarca –llevat de Calp, Benissa, Teulada, Poble Nou, Xàbia, Dénia, els Poblets i Pego– amb l'Orxa i Famorca.

Presència de mallorquinismes lèxics (escala de puntuació de 0 a 25):

1. Presència alta (20–25): Tàrbena, Xaló i Llíber;
2. Presència mitjana (15–19'9): Pedreguer, Benirrama, Benialí i Benissivà;
3. Presència baixa (10–14'9): Castells de Serrella, la Vall d'Alaguar, la Vall d'Ebo, el Patró, Benigembla, Parcent, Orba, la Llosa, Jesús Pobre, la Xara, Beniarbeig, Benimeli, Sanet, el Ràfol, Sagra i Tormos;

4. Presència mínima (4–9'9): la resta de la comarca, amb Bolulla, Callosa, Famorca, Fageca, Tollos, Benimassot i l'Orxa.

Presència de mallorquinismes (resum):

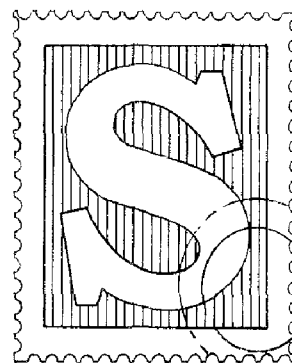
1. Zona I (+ 60%): Tàrbena (76'6%);
2. Zona II (50–59'9%): Xaló i Llíber;
3. Zona III (40–49'9%): Pedreguer, Jesús Pobre, Fleix, Benimaurell, la Vall d'Ebo i la Vall de Gallinera (llevat del Patró);

4. Zona IV (30–39'9%): Gata, la Llosa, Castells de Serrella, Campell, Benimeli, el Ràfol, Sagra i el Patró;

5. Zona V (20–29'9%): Beniarbeig, Benidoleig, Sanet, Tormos, Orba, Alcanalí, Parcent, Murla, Benigembla, els Poblets, la Xara, Ondara, el Verger, l'Atzúvia, la Vall d'Alcalà, Beniaia, Poble Nou, i Senija, amb Famorca i l'Orxa;

6. Zona VI (10–19'9%): Dénia, Xàbia, Teulada, Calp, Benissa, amb Bolulla, Fageca, Tollos i Benimassot;

7. Zona VII (5–9'9%): Pego, Callosa i Vilallonga de la Safor.

6. CONCLUSIONS

En funció d'aquests resultats, podem destacar diversos aspectes no assenyalats fins ara o que corroboren o amplien les dades oferides pels darrers treballs de Colomina (1985 i 1986), Casanova (1994) i Garcia & Beltran (1994):

1.– Tàrbena continua sent a hores d'ara, i amb diferències notable, el poble que manté més fidelment el component mallorquí: més vacil·lacions que en lloc de *aa* i *ee*,

sobretot en morfologia verbal (*iò parla, gire't, vage; cade, llevador per ió parle, gira't, vaja; cada, llavador*); article salat; article personal *en* davant dels noms masculins començats per consonant; demostratius *aque(s)t, aqueix*; ús sistemàtic de la prep. *per* en compte de *per a; amb*—pronunciat [am] entre els majors davant vocal—pren la variant *ana* precedint un relatiu (*ana qui has vingut?*); *molt de dones* (mall. *moltes de dones*) per *moltes dones; culli-la* per *cull-la; ell* emfàtic; ús d'un lèxic mallorquí propi, com ara *allot, remutxalla, ribrell, esguitxar, ull de bou* 'cargolet; tipus d'ocell', *sembrar* 'plantar' (alguns d'aquests mots són simples variants fonètiques coincidents amb el mallorquí). També és el poble on és més present el record de la procedència illenca;¹³

2.— Xaló i Llíber es desmarquen de la resta de pobles i presenten, després de Tàrbena, el major nombre de recialles mallorquines: com a solucions pròpies destaquen *rotja, passetjar, lletgir; tudar, engorgat; acurçar, escarrufar, nyarco* i *rentar* coincideixen amb Pedreguer els dos primers i amb Tàrbena, els dos darrers;

3.— Al costat de la Vall de Gallinera, cal destacar la quantitat d'elements illencs conservats a les valls d'Alaguar i d'Ebo, Pedreguer i Jesús Pobre. D'aquesta manera, la influència dels mallorquins no es redueix a Tàrbena i a la Vall de Gallinera;

4.— Al Patró i a diversos punts de la Rectoria—Beniarbeig, Sanet i Tormos— es difumina una mica el grau de mallorquinitat per la influència del Comtat en el primer cas i per la proximitat a Dénia i Pego en el segon, que fa que la relació diària acabe anivellant els parlars.

Amb tot el que s'hi ha exposat, el parlar septentrional de la Marina—amb el centre desplaçat a Tàrbena—pot considerar-se clarament una subvarietat de la llengua catalana diferent del valencià general parlat a la Marina Baixa, l'Alcoià, el Comtat, la Vall d'Albaida, la Costera, la Safor i part de la Ribera, com ja assenyalava Colomina (1985b: 49). La zona prototípicament més mallorquinitzant correspon a una vintena de pobles, que van des de les valls interiors de Gallinera, Ebo i Alaguar, amb Castells de Serrella, a Gata, Pedreguer, Jesús Pobre i la Rectoria, passant per Xaló, Llíber i la Llosa; Tàrbena n'esdevé el nexa d'unió. La resta de llocs han desdibuixat una mica la pròpia mallorquinitat amb pas del temps¹⁴ i s'han aproximat al valencià de les comarques veïnes, malgrat conservar encara un grapat de característiques illenques que els proporcionen la condició de parlars de transició.

(13) Malgrat tot, s'hi desconeixen diversos mallorquinismes propis d'altres pobles de la comarca (*acurçar, ammè-lera, bordall, celló, escarrufar, reveixí i tudar*, entre d'altres) i alguns hàbits articuladoris com *rotja, lletgir, passetjar*, característics de Xaló i Llíber.

(14) De fet, molts pobles no tingueren un gran contingent de mallorquins en la repoblació, però conserven una parla relativament mallorquina pel contacte i la barreja amb els propis veïns; per això els consideràvem mallorquins de rebot.

VICENT BELTRAN I CALVO
Universitat d'Alacant

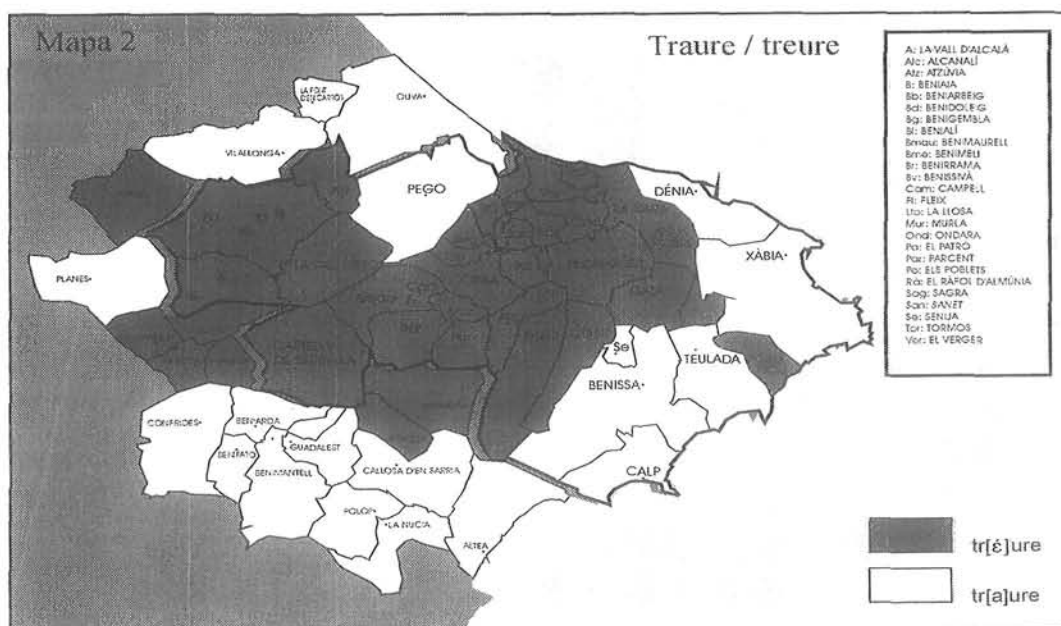
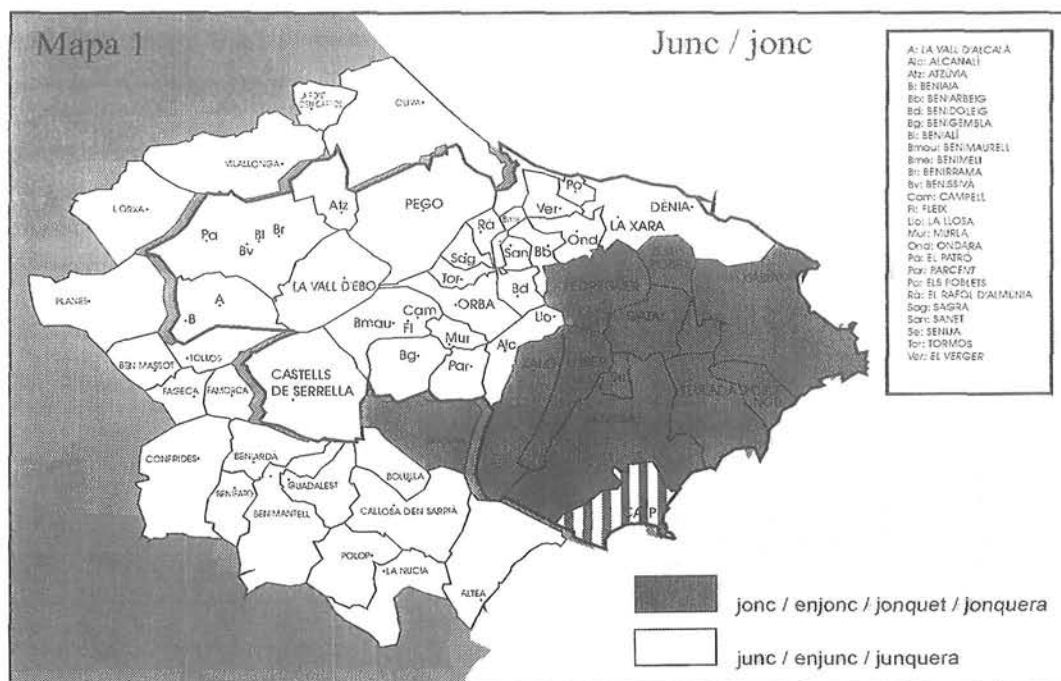
7. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ALCOVER, A. M. (1918) «Dietari de l'eixida p'el Reyne de València i Catalunya occidental», *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana*, 10, pàgs. 165-251.
- BARBER I VALLÉS, A. & I. GUARDIOLA I MORA (1995) *L'artesanía de la llata a la Marina Alta*, Fundació Bancaixa (Premi Bancaixa «Estudios sobre el agroentorno» 1994).

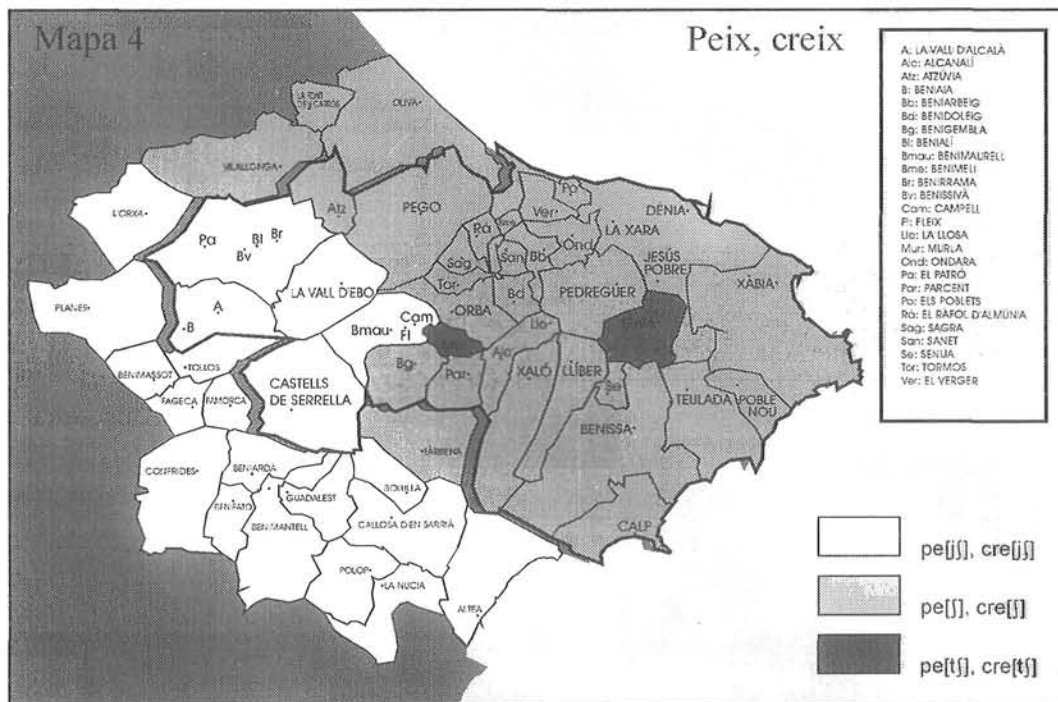
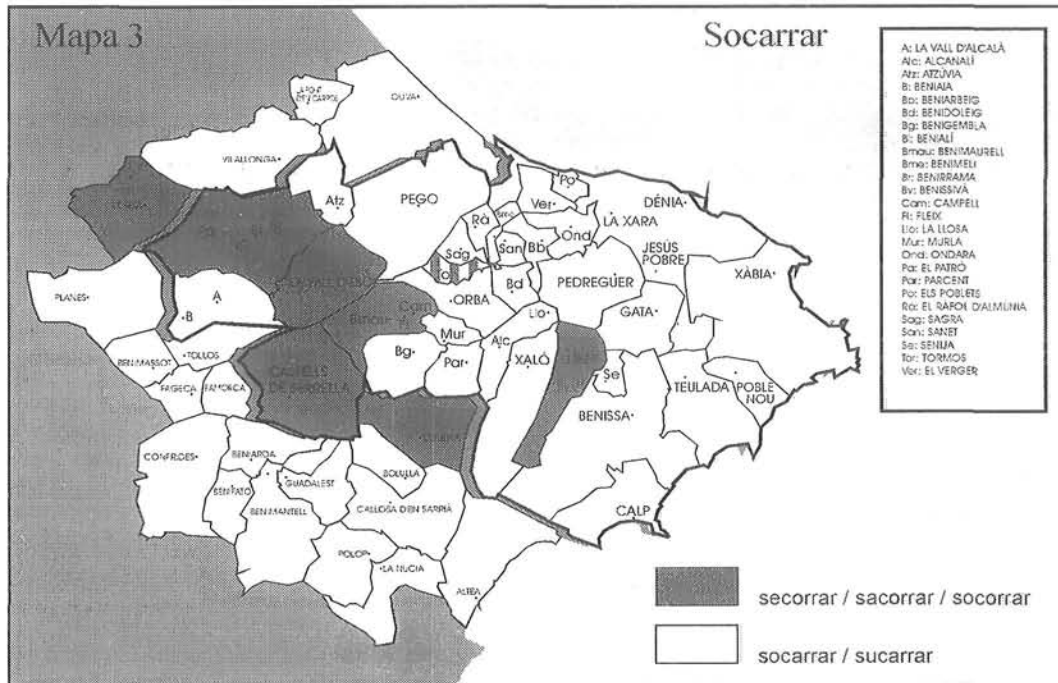
- BARBER I VALLÉS, A., I. GUARDIOLA I MORA & M. ALMENARA I SEBASTIÀ (1999) *Nits i peixos a les pesqueres de cingle*, Associació Cultural Puig Llorença, Poble Nou de Benitatxell.
- BARNILS, P. (1912) «Zur Kenntnis einer mallorquinischen Kolonie in Valencia», *Zeitschrift für romanische Philologie*, 36, pp. 601-607.
- BELTRAN, V. (1995) *El parlar de Callosa d'en Sarrià i de les valls de Tàrbena i de Guadalest*, Generalitat Valenciana-Ajuntament de Callosa d'en Sarrià.
- (1997) *El parlar de Benissa*, Ajuntament de Benissa-Institut de Cultura «Juan Gil-Albert».
- (1998) «Aproximació al lèxic de les valls centrals de la Marina», *Sarrià*, 1, pp. 40-56.
- CABRERA GONZÁLEZ, M. R. (1991) *El conreu de la vinya*, Quaderns d'Etnografia 3, Institut «Juan Gil-Albert / Diputació d'Alacant, Alacant.
- (1997) *El món mariner a Dénia*, Ajuntament de Dénia-Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta-Institut de Cultura «Juan Gil-Albert».
- CASANOVA, E. (1994) «Notes sobre el parlar de la Marina Alta», *Aguaites*, 10, pp. 73-85.
- COLOMINA, J. (1985) «El parlar de la Marina Alta», *La Rella*, 4, Elx, pp. 37-54.
- (1986) «Mallorquinismes a Tàrbena i a la Marina Alta», *Actes del VIIè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, 1985, pp. 659-678.
- COSTA I MAS, J. (1977-78) «La repoblació mallorquina a la Marina Alta i al seu entorn en el segle XVII», *Trabajos de Geografía*, 34, Miscelánea.
- FORNÉS, L. (1992) «Indagació lèxica realitzada en una excursió per la Marina Alta», *Tercer congrés de la Marina Alta*, pp. 409-414.
- GARCIA, Josepa & Vicent BELTRAN (1994) *El parlar de Pedreguer*, Institut Comarcal de la Marina Alta-Ajuntament de Pedreguer.
- GINER BOLUFER, C. (1950) «Topografía histórica de los valles de Pego», *Anales del Centro de Cultura Valenciana*, pp. 46-74.
- MAS FORNÉS, A. (1997) «La primera gran emigració de mallorquins», *Diari de Balears*, Palma de Mallorca (5 de setembre).
- MONJO I MASCARÓ, J. L. (1991) «Els cognoms mallorquins de Tàrbena», *Segon col·loqui d'onomàstica valenciana*, pp. 434-440.
- (1993) «No és lo mateix parlar amb la reina que amb sa gerra», *Novè col·loqui de l'AILLC*, 2, pp. 473-494.
- ORTEGA I BERENGUER, J. C. (1998) «Aplicació de tècniques de socioestadística avançada en l'anàlisi de dades dialectals: classificació dels parlars locals de la comarca de la Marina», *Sarrià*, O, pp. 21-34.
- ROSSELLÓ I IVARS, R. (1993) *La variació i la interferència lèxico-semàntica en la comunitat de parla de Benissa*, Ajuntament de Benissa.
- VENY, J. (1974) «El llegat lingüístic mallorquí a Tàrbena (Alacant)», *Lluc*, 614, pp. 18-20.
- (1978) *Estudis de geolingüística catalana*, Ed. 62, Barcelona.
- (1999) *Aproximació al dialecte eivissenc*, Ed. Moll, Mallorca.

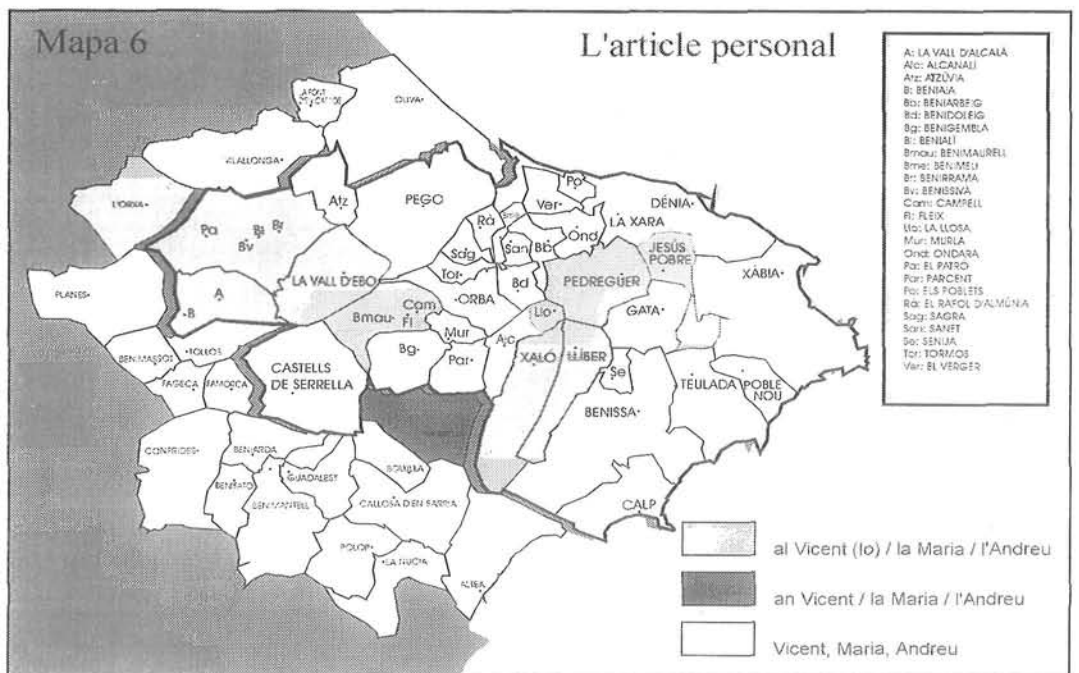
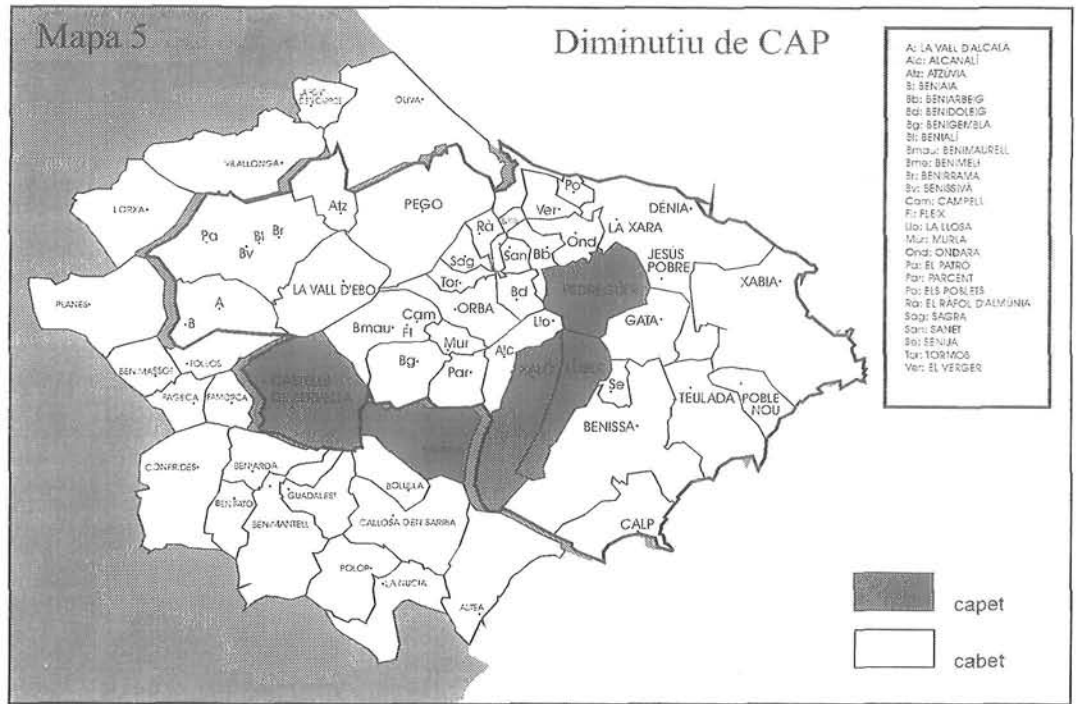
Annex: Mapes

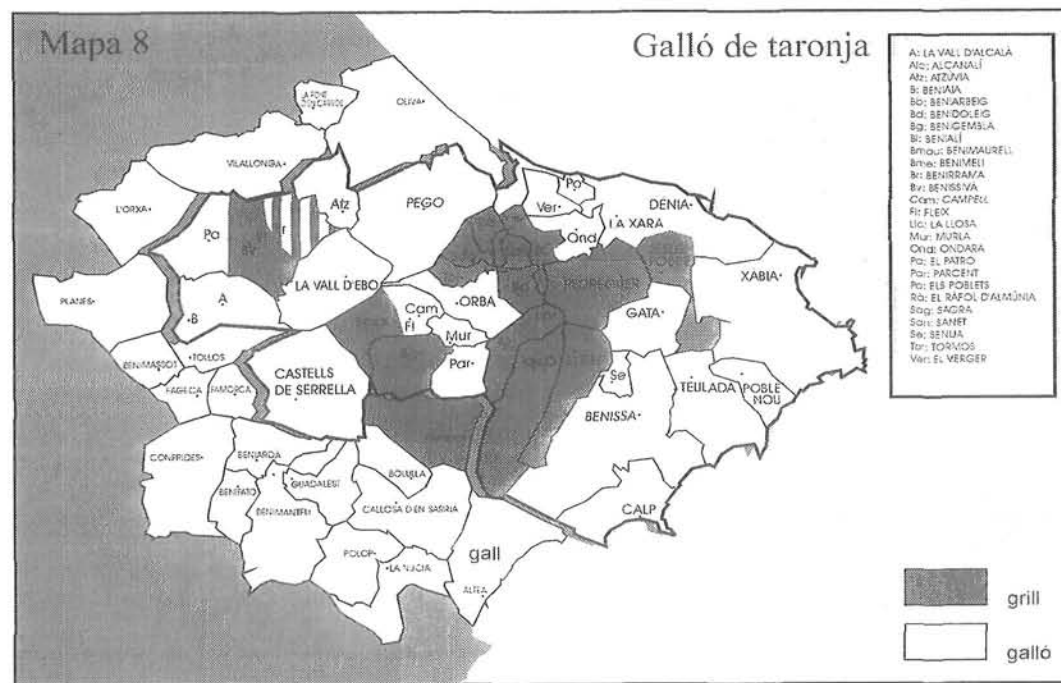
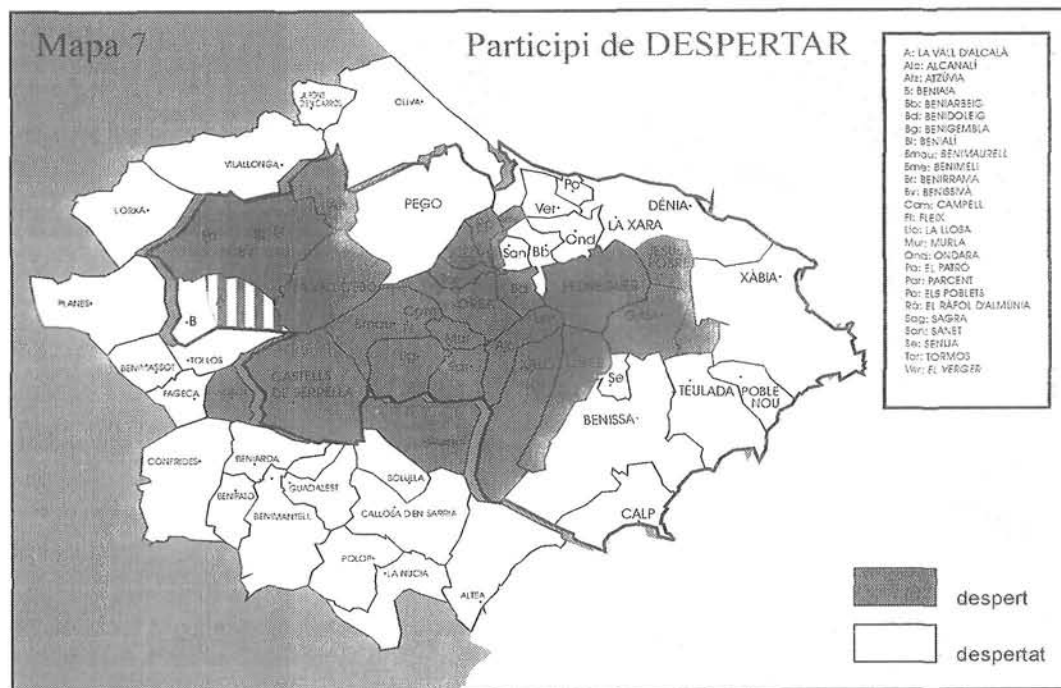
(15) Per a indicar els noms dels pobles en els mapes hem utilitzat les abreviatures següents: A: la Vall d'Alcalà; Alc: Alcanalí; Atz: Atzúvia; B: Beniaia; Bb: Beniarbeig; Bd: Benidoleig; Bg: Benigembla; Bl: Benialí; Bmau: Benimaurell; Bme: Benimeli; Br: Benirrama; Bv: Benissivà; Cam: Campell; Fl: Fleix; Llo: la Llosa; Mur: Murla; Ond: Ondara; Pa: el Patró; Par: Parcent; Po: els Pobles; Rà: el Ràfol d'Almúnia; Sag: Sagra; San: Sanet; Se: Senija; Tor: Tormos; Ver: el Verger.

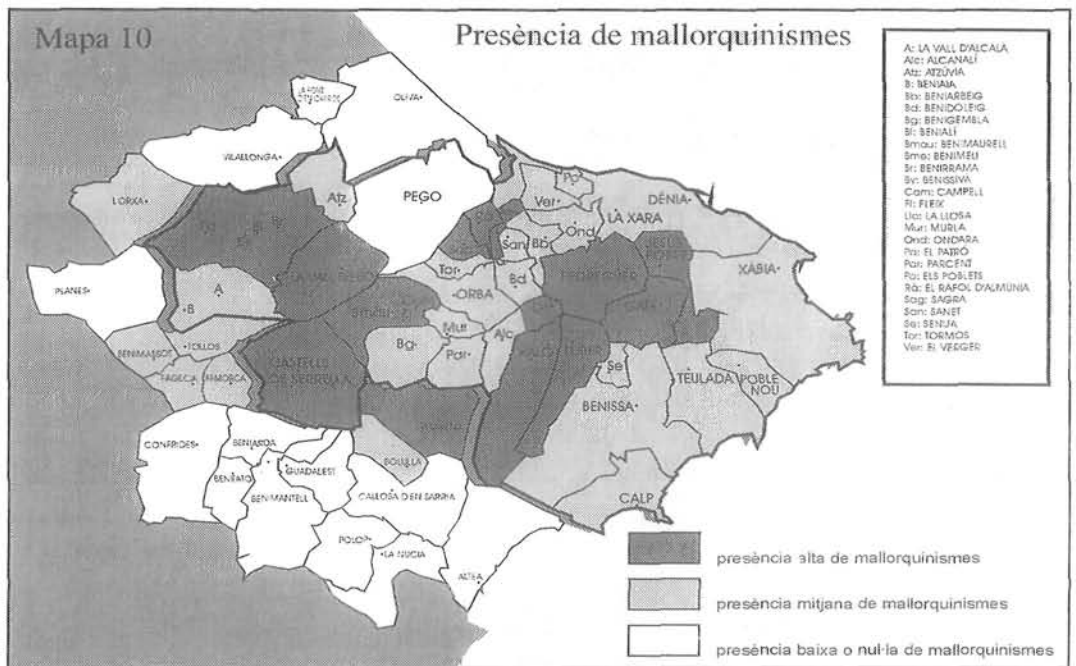
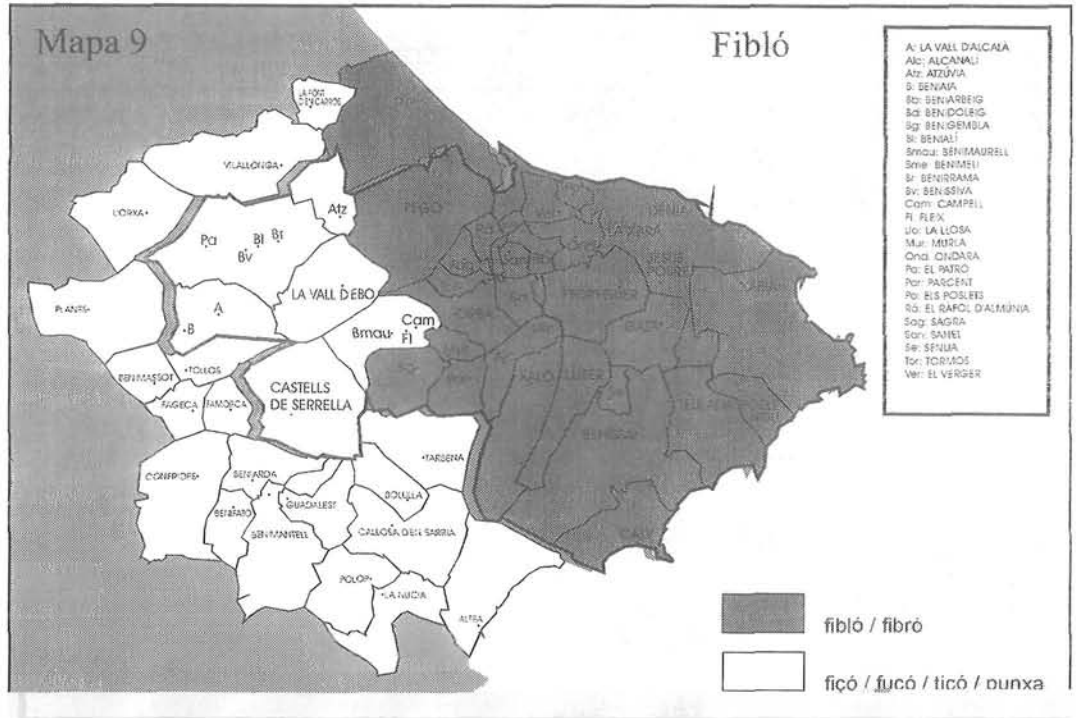
Per a indicar els noms dels pobles en els mapes hem utilitzat les abreviatures següents: A: la Vall d'Alcalà; Alc: Alcanalí; Atz: Atzúvia; B: Beniaia; Bb: Beniarbeig; Bd: Benidoleig; Bg: Benigembla; Bl: Benialí; Bmau: Benimaurell; Bme: Benimelí; Br: Benirrama; Bv: Benissivà; Cam: Campell; Fl: Fleix; Llo: la Llosa; Mur: Murla; Ond: Ondara; Pa: el Patró; Par: Parcent; Po: els Poblets; Rà: el Ràfol d'Almúnia; Sag: Sagra; San: Sanet; Se: Senija; Tor: Tormos; Ver: el Verger.

Per a indicar els noms dels pobles en els mapes hem utilitzat les abreviatures següents: A: la Vall d'Alcalà; Alc: Alcanalí; Atz: Atzúvia; B: Beniaia; Bb: Beniarbeig; Bd: Benidoleig; Bg: Benigembla; Bl: Benialí; Bmau: Benimaurell; Bme: Benimelí; Br: Benirrama; Bv: Benissivà; Cam: Campell; F: Fleix; Llo: la Llosa; Mur: Murla; Ond: Ondara; Pa: el Patró; Par: Parcent; Po: els Poblets; Rà: el Ràfol d'Almúnia; Sag: Sagra; San: Sanet; Se: Senija; Tor: Tormos; Ver: el Verger.

Per a indicar els noms dels pobles en els mapes hem utilitzat les abreviatures següents: A: la Vall d'Alcalà; Alc: Alcanalí; Atz: Atzúvia; B: Beniaia; Bb: Beniarbeig; Bd: Benidoleig; Bg: Benigembla; Bl: Benialí; Bmau: Benimaurell; Bme: Benimelí; Br: Benirrama; Bv: Benissivà; Cam: Campell; Fl: Fleix; Llo: la Llosa; Mur: Murla; Ond: Ondara; Pa: el Patró; Par: Parcent; Po: els Poblets; Rà: el Raïol d'Almúnia; Sag: Sagra; San: Sanet; Se: Senija; Tor: Tormos; Ver: el Verger.

Per a indicar els noms dels pobles en els mapes hem utilitzat les abreviatures següents: A: la Vall d'Alcalà; Alc: Alcanalí; Atz: Atzúvia; B: Beniaia; Bb: Beniarbeig; Bd: Benidoleig; Bg: Benigembla; Bl: Benialí; Bmau: Benimaurell; Bme: Benimeli; Br: Benirrama; Bv: Benissivà; Cam: Campell; Fl: Fleix; Llo: la Llosa; Mur: Murla; Ond: Ondara; Pa: el Patró; Par: Parcent; Po: els Poblets; Rà: el Ràfol d'Almúnia; Sag: Sagra; San: Sanet; Se: Senija; Tor: Tormos; Ver: el Verger.